

tomski strukturi roke. Bil je član višje zdravniške komisije, invalidske uprave pri Svetu za zdravstvo, komisije za priznanje naziva primarij in namestnik vodje komisije za anestezijsko službo. Po upokojitvi l. 1968 sodeluje še kot član višje vojno-invalidske komisije.

Opaval je nešteto operacij, med njimi eno od redkih, tj. operacijo tumorja na trebušni slinavki. Dolga je vrsta ljudi, ki jim je povrnil zdravje in jim rešil življenje, med njimi med vojno marsikak ranjeni borec. Po operaciji je skrbno spremljal zdravljenje bolnikov, jih bodril in jim vračal pogum in voljo. Posebno rad je obiskoval paciente iz loških krajev in se po domače z njimi pogovarjal. Še zdaj, ko je že deset let v pokoju, gre skoraj vsak dan na kliniko, se zanima za delo sedanjih kirurgov in obične kakega znanca bolnika.

V prostem času je imel največje veselje z lovom. Že v mladih letih sta se z bratom Milanom, ki je študiral na visoki šoli za svetovno trgovino na Dunaju in bil potem komercialni direktor papirnice v Vevčah, udeleževala podvigov loških lovcev po Sorškem polju in drugod.

Kako priljubljen in upoštevan je dr. Guzelj med kolegi zdravniki, sta pokazali prisrčni slovesnosti ob njegovi 80-letnici, ki sta ju priredila Klinični center iz Ljubljane v hotelu Transturist v Loki in Slovensko zdravniško društvo v Ljubljani. Tudi naše Muzejsko društvo čestita svojemu članu dr. Guzelju ob lepem jubileju z željo, da bi v zdravju in moči še dolgo spremljal napredek naše ga zdravstva in svojega rodnega mesta.

France Planina

ČRNA GRADNJA V 18. STOLETJU

V »Doneskih k zgodovini Škofje Loke« dr. Franca Kosa iz l. 1894 je pod številko 609 na strani 297 natisnjeno naslednje:

»1755, dne 15. oktobra. Freising

Freisinški škof Ivan Teodor piše Maksimiljanu Antonu pl. Paumbgartenu, glavarju loškega gospostva in mesta, da je zvedel iz njegovih poročil z dne 10. septembra in 10. oktobra, da je treba zaradi cesarskega ukaza popisati vse hiše po Kranjskem. Tudi je zvedel iz poročil, da je po loškem gospostvu 223 hiš, katere so bile postavljene brez dovoljenja zemljiškega gospoda. Glavar naj to-

rej ukaže take hiše podreti ali pa naj plačujejo njih lastniki od njih majhen davek. Tudi naj (glavar) pazi na to, da ne bodo podložniki postavljali hiš brez dovoljenja zemljiškega gospoda.«

Pojasnilo dr. P. Blaznika:

Šlo je seveda le za to, da dobi gospostvo evidenco nad novimi kajžarji, ki so pridobivali nove rovtve in na njih postavljali bivališča. Zemljiški gospod je zahteval, da so tudi rovtarji — novinci vpisani v urbar in da ima gospostvo pregled nad njimi ter dobiva od njih določene dajatve.

F. P.

IZ PRETEKLOSTI NEKDANJEGA URŠULINSKEGA SAMOSTANA V ŠKOFJI LOKI

Marsikdo, ki se zanima za zgodovino Škofje Loke, bi rad vedel, kdaj se je začel nunski samostan v Škofji Loki in kdaj so nune dobile loški grad. O tem in še o raznih dogodkih iz preteklosti samostana se lahko poučimo iz knjige »Sveta Angela Merici in njeno delo«, ki jo je napisala m. Klementina Kastelec

in jo je založil jugoslovanski uršulinski provincialat v Ljubljani ob štiristoletnem jubileju uršulinskega reda leta 1935. V njej je o loškem samostanu navedeno naslednje:

»Sedanji uršulinski samostan v Škofji Loki je bil prvotno dom hčera sv. Klare. Otokar Blagoviški, duhovnik v Kamniku,

jim je sezidal l. 1351 (po drugih virih 1358) samostan in cerkev. Cerkev je bila posvečena Mariji Brezmadežni. Stoletja prej, kot je bila proglašena dogma o brezmadežnem spočetju, so tukaj častili mater božjo v tej njeni odliki. Razne nesreče so v dolgih mesecih zadevale samostan: požari, vojni nemiri, lakota, turški vpadi, potres, protestantstvo. Papežev vizitator Franc Barbaro je l. 1593 poročal: »Iz Kostanjevice sem šel na Gorenjsko in prišel v Loko, ki je podložna kolinskemu (brižinskemu) nadškofu. Tu je samostan sester sv. Frančiška, ki lahko velja za vzor glede na njihovo čisto življenje in redovno disciplino.« (Gruđen: Zgodovina slov. naroda, III, str. 809). Klarise so delovale tudi apostolsko, poučevale so deklice.¹ Kljub temu je dekret cesarja Jožefa II., ki je prepovedal vse kontemplativne² redove v monarhiji, veljal tudi temu samostanu. Dne 29. januarja 1782 je klarisam, ki so nad 400 let mirno živеле v tej hiši božji, cesarski komisar prebral dekret, po katerem je bil samostan zatrt: klarise — 23 jih je bilo — naj se v petih mesecih odločijo, da izstopijo ali prestopijo v kak inozemski samostan.

Vlada je s tem odlokom vzela klarisam vse: pohoštvo, posestvo, denar, zalogo živil, tako da so morale še isti večer kupovati to, kar je bilo zjutraj njihovo. Da bi se mogle preživljati, je vlada vsaki od njih dnevno nakazala 30 krajcarjev. Trinajst klaris je zaprosilo cesarja Jožefa II., da bi smele prestopiti v uršulinski red, ki se ukvarja z vzgojo mladine. Škofjeloški magistrat in vse meščanstvo je podprlo njihovo prošnjo. Cesar Jožef II. jih je uslišal in odredil, da pridejo v Škofjo Loko uršulinke.

Določili so tri redovnice graškega samostana, ki je slovel po dobri redovni disciplini, da uvedejo v Škofji Loki uršulinski red. To so bile: m. Emerika Bathyany, prednica; m. Katarina Amon, hišna in šolska prefekta; m. Mihaela Wahrheit, učiteljica. Dne 6. oktobra 1782 so zapustile Gradec in dospele 12. oktobra v Škofjo Loko. Velika množica ljudi jih je pričakovala. Med pritrkavanjem zvonov in plapolanjem zastav jih je duhovščina spremila v cerkev. Za vrati samostanske cerkve so jih pričakovale klarise; ena izmed njih je novi prednici izročila glavne samostanske ključe. Klarise so spremile došle uršulinke v kor, duhovščina je šla k velikemu oltarju, kjer je intonirala slovesen Te deum, ki

ga je zbor redovnic nadaljeval. Nato je arhidiakon baron Taufferer v ganljive.n govoru predstavil klarisam novo prednico uršulinko in jih spodbujal, naj ji bodo podložne, nakar so se ji spoštljivo poklonile, drugim pa so izrekle prijazno dobrodošlico. Nekaj tednov so bile bivše klarise še v obleki klaris; na godovni dan prednice m. Emerike pa so dobile redovno obleko uršulink. Kmalu po prihodu so pričele uršulinke poučevati, odprle so vnanjo šolo in kmalu nato tudi zavod za gojenke z notranjo šolo.

Samostanski arhiv hrani listino ljubljanskega okrožnega urada z dne 27. aprila 1784. Cesar Jožef II. je namreč naročil ljubljanskemu okrožnemu uradu, naj nadzoruje loški samostan in njegove šole in presodi, ali naj uršulinke ostanejo ali ne. V tem poročilu beremo dobesedno: »Šola je dosegla v šele poldrugem letu obstoja uspehe, ki jim ni primera. Odlični uspehi so povzročili navdušen dotok gojenk. Ne le iz vseh krajev dežele, ampak tudi iz Gorice, Trsta in Reke priprahajajo deklice v zavod.«

Leta 1810 dne 26. oktobra je umrla prva prednica m. Emerika Bathyany. Po njeni smrti se je samostan nadalje vsestransko razvijal. Za ustanoviteljico so med važnimi prednicami: m. Serafina Hausenlechner, m. Benedikta de Renaldy in m. Katarina Majhnič. M. Serafina je načelovala samostanu 15 let. Mnogo je prezidala in popravila v cerkvi in samostanu. Dala je pozlatiti veliki oltar v cerkvi, kateremu je markiz Gozzani oskrbel lepo sliko Brezmadežne. Naslikal jo je znani slikar Langus v Ljubljani. M. Serafina je dala zgraditi tudi zid okrog samostanskega vrta. Ustno izročilo pravi, da ga je delalo sto delavcev sto dni.

Za njo je vladala samostansko družino skoraj 30 let m. Benedikta de Renaldy. Ta je tako modro gospodarila, da je mogla l. 1890 kupiti veliko posestvo, ki naj bi omogočilo, da se zavod še bolj razvije. Samostan leži namreč ob vznožju hriba, vrh katerega je grad, ki je bil 830 let last brižinskih škofov, dokler ni prišel l. 1803 v zasebno posest. Ta grad z vsem obširnim vrtom je kupila m. Benedikta. Za samostan in za zavod je bilo to velikanskega pomena. Treba pa je bilo grad prezidati in to je izvršila m. Katarina Majhnič. M. Katarino je vodilo prav junaško zaupanje v Boga, ko se je lotila velikega dela — prezidavanja in popraviljanja gradu. Z božjo pomočjo ji je delo sijajno uspelo.³

Na prvotni trirazredni šoli so poučevali predmete trivialnih šol in ženska ročna dela. L. 1856 je šola postala štirirazredna, l. 1889 petrazredna, l. 1920 pa je dobila še šesti razred. Do l. 1889 je bila z vnanjo šolo združena še nedeljska šola, ki so jo obiskovale deklice različne starosti. Od l. 1893 do 1929 ji je bila priključena »gorska šola«, to je šola za deklice 16 vasi, ki so nad poldrugo uro oddaljene od mesta, v nji je bil pouk po enkrat na teden od marca do novembra.

Na vnanji šoli je okrog 400 učenk.

Predšolsko mladino iz Škofje Loke vzgajajo uršulinke v dveh otroških vrtcih, eden je za deklice, drugi za dečke.

Že izza prvih početkov vzdržujejo uršulinke tudi vzgojni zavod in z njim združeno notranjo šolo. Ta se je iz prvotne trirazrednice razširila v osmerazrednico, l. 1900 pa se je razdelila v osnovno in meščansko šolo. L. 1906 se je ustanovilo na zavodu učiteljsiše.

To je poročilo iz navedene knjižice.

¹ O klarisah v Loki piše podrobno, na arhivske vire oprto dr. P. Blaznik v svoji knjigi Škofja Loka in loško gospostvo, i. s. o ustanovitvi samostana na str. 106 do 108, o ukinitvi na str. 392—393; Po jožefinski reformi je bilo klarisam l. 1778 ukazano, naj odpro trivialno šolo, a so se temu odločno upirale z raznimi izgovori. Zato jih je zadela odločba, s katero so bili ukinjeni samostani, ki se niso ukvarjali z nego bolnikov ali s šolstvom oz. študijem.

² Kontemplativen — premišljujoč, ne-dejaven.

³ Takrat so podrli osrednji stolp, ki je stal na dvorišču, in zid, ki je zapiral dvorišče. Namesto gospodarskih poslopij so sezidali južni trakt med kapelo in okroglim stolpom ter v njem uredili dvorano in spalnice. Ob vhodnem traktu, kjer je vhod z dvorišča, so prizidali pritlični in nadstropni hodnik. Za povezavo gradu s samostanom so zgradili po bregu zaprto stopnišče. Notranjost gradu so preuredili za namene šole in konvikta.

F. P.

NARODNA OBRAMBA NA TREBIJI 1918

Kronika šole na Trebiji 1891—1926, izpisek iz šolskega leta 1918—1919:

Narodna Obrana

6. novembra je tukajšnji učitelj Zirkelbach Viljem sklical v šolo može in fante od 16.—52. leta, da se ustanovi »Narodna Obrana« v svrhu brambe imetja in življenja občanov, ki je ogroženo po bežeči, nedisciplinirani avstrijski vojski. Sestanka se je udeležilo precejšnje število mož in fantov. G. učitelj jim je razložil namen in pomen »Narodne Obrane«. Ker je bil g. učitelj Zirkelbach Viljem od občinskega »Narodnega sveta« imenovan poveljnikom »Narodne Obrane«, je isti takoj organiziral stražno službo. Postavil je stražo 7 mož pri mostu na Trebiji, tam kjer se združita cesti iz Zirov in Cirknega. Stražo 5 mož močno

pa je postavil na Zavoden. Ker začasno ni bilo več pušk na razpolago, se ni moglo postaviti močnejše straže. Pozneje, ko se je bežočim vojakom odvzelo več orožja, se je pa straža pri mostu pomnožila na 10 mož. V slučaju sile bi bila pa alarmirana cela Narodna Obrana, ki je močna 170 mož. Stražno službo je opravljal ena straža 12 ur. Prva straža se je postavila 6. novembra od 6. zvečer, ki je bila potem zamenjana ob 6. zjutraj z drugo stražo. 15. novembra ob 6. zvečer se je prenehalo stražiti, ker je do takrat že prešla vsa soška armada preko naših ozemelj. Pri nas je šlo vse gladko. Zgodile se niso nikake nasilnosti ali tatvine. Ker je »Narodna Obrana« izvršila svojo nalogo ter postala po prehodu bežočee armade čez naše kraje brezpredmetna, se je razpustila.

Prepisal France Štukul